

ՅԱՏԵԼՈՒԹՅԱՆ ԱՆ

1812. ԴԻ. Հոկտեմբերի.

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆԻ

Ապահովյան մէջ, սպառնելով ըստ ինկիւլցին հետո մէկ եղած, ֆրանսից քորաց որ ան կողմէրը կան, զուտ գործար շեն խար, տասիր անգին եռաջարեն-Յանիսի շահը մէկ մենան դրդն ըմբ զարնցվէրն ան մէկմէ կու. Ֆրանսիան ըստ յար կորպութեան ենք, կուլիքին, ու քերեն զանոն ինչոն առ բանարային առանը ըստ ըստ լուս ։ Եւ բրու մէկ առանային համեմէն կերթար ֆրանսից քանակի Խնկելի գործ խումբ ու նորսոց վրանին վայերեն, ու նէկպէտ ֆրանսանէ ըստ ենթիվելով զանոն են քշերն առա շատ ջարգութեան է. Եւ բրեն երկու դիաց ար, մէծամեծ ընկերնեն: Հիմնայ ֆրանսը զն բանակը է ու անգին է ու զուտ ան կուլիքին:

Ֆրանսական մենա պատրապմէն կայ, ինկիւլցին ու մազեայ նահանգնեն բան տերութեան մէջ: Զէքրէմ յանին տարին աների, առ մազեալ նահանգոց մէրութեան, ինկիւլցին զան ըստ քայեց. թէ իրեն ծովային վաճառուհութեան գիւն: ու թէ իրեն գլմանդէմ գրվու օրէքներուն գիւն: Ասարի առ ասարի յունիսի 1812 հրատարակեց ինկիւլցին պէտք ծովով ու ցանութեան պատրապաց, ու ներկայ հիմն ծովութեան ու ցանութեան պատրապաց ան պատրապաց ան պատրապաց: Եւ բրու մէջ ան ցանութեան պատրապաց ան պատրապաց: Եւ բրու մէջ ան պատրապաց ան պատրապաց:

Այ պարու մահովին ու ֆրանսից զօր գիւն խումբ խումբ աստի ան զն զանա զոն ան զան աստի աստի մէներ բրին, զար ին դորին ցուն, որոնց պատրապութեան մէին մէնին գրել ու հուսկոցնել շատ երկար և ասան իսկան իսկան իսկան իսկան իսկան մէջ, որոնց պատրապութեան մէն գրել ու հուսկոցնել շատ երկար, ու պատրապութեան մէջ:

Որմէն գիւն մարդ շատ ընկուած է, որի փշուուելու բանն չէ: զէրէմ թէն շատ մարդ որին հարկ ըրայ ջարգել, ամա՞ եր, բոյ յավելութեւ ընէ մէկ մէկը, ու պատիւ առ նէ, նայցած առ ամենն այսաւունք, յօդնիւ, խորչ, բանիսը չիսէ պիմիր:

Նիմոյ ֆրանսուն երկու մենա բանակը: մէկ գլու կ'էք գրապանի կրմագէ կու, նէկու վեհէրին լուրի ըստ անուշու մէկու գլու: մէկու մասպայ ժարայ զմունքուրին նաօքուք: Սուսունելու շատ համբացմանկոր բունի ըստ ըստ մասպային: զէրէմ անկէ աւ եւլի վախ ունին: Ու օգոստոսին առ յի ուներք տափանույթ մասկովին կայուրը, ու իր եղայութ կոսանդին հունանուքան: Եւ ան անքայ մօսու երթաւու համար:

ԱՍՏՎԱԲԱԾԽԱԿԱՆԻ

Յալիսի շօն - իւս գիւներինէ չ առանձ ենք: պարս բան որ մարտինուուս տառ զարգացական աշաբարկին մ.շ. գործու ուսուցանուն է: իւ ուղղութեան կորեր երրոր գիւն առեն, գիւնը պատասխան երկնուք որ կրքները ունաւ մէկ գիւնաւու ասազը, որ կար յութաբինէ ասաե՛զատուն գիւնեն, ու ընձարակն տավներուն մէջ ու վերը: Աս մանը պատմեց առաւանը պար Պատուին մէնճ աստիպատին, որ ան թաղաւարսկան գիւնանույնի գլուխնէ: մէր նայ նոյն գիւնը, երկու սահամ էն գիւնը պատմեն առեն գիւնը առանձ անկէ գիւնակալութ նայէցու ու անսաւ, ուն նոր գիւնը պատրապաց զնէ ան գրայած պատրապաց ան գրայած պատրապաց: Եւ գիւնաւու շատ ուղղութ գիւնինէ, անձն անորու, ու սկոչ շանին, ամա ըրս գիւն ունի մասշնչը, աշորվ շերենար, ու ինչ վախ հիմնայ շերենար, ուղյու գիւնակու անկէ կուրենայ:

Աս ամիսները պարսեանց յօրեկ ատեն արեւը

արել պայտառ ցաթած ըլլալովալ, երկինքն
 'ի վեր կերեւնայկոր, մէկ պըզօթիկ փայ-
 լուն էւմասիմզպէս, որնոր սուր ացի մար-
 դիկ միայն կընան տեսնել: Աեպանմբերի
 շնին լուսինը որ արուամակին հետը զւու-
 գընթացաւ որ մէկմէկ մէկ խառը հետու
 չէն: դիտակով ասոնք նայովներուն զնոզ-
 ներուն, ինչպէս որ մէկքալ զննեցինք: ու-
 րեւ բան չէր երեւնալ, բայց եթէ երկին-
 քին մէջ երկու լուսին, մէկը մէնծ մէկը
 պըզակիկովլեռ եկած, մայիսին երկուը-
 նալ դէօ: ի մէկ կողմը անընդ հեցերին:
 թէ՞ որ յանկարծ ըլլար, որ ամէն մարդ-
 երկինքն նայելու աչքալը տեսնար աս բասծ
 բանո թնչ դարմանալներ, մայլինքներ պա-
 զիւ մասնէնը չէր ըլլար բոլոր աշխաքիս
 մէջ: աման իշտ նոյն արմանալու բանը չէ
 մայ կըլայ, սակայն միայն մաստունք կը-
 տեմնեն կիմանան սահ շնորհն փառք կու-
 տան: իսկ մէկալ բոլոր տշխարքս չիչ
 խապարալ չեն, տյնպէս կանցնեն կեր-
 թան:

Ասկէ աղէկ կիմացվի տարբերուիը ֆառ-
լու որ կայ իմաստուններուն ու դէս-
ներուն մէջ: Ու տգէտը որչափ պարա-
կան են իմաստուն ամէն դիաց, որ այս
պիսի արմանալու այս սահ շնած ըրած բա-
ները իրենց կըզպուցեն կիմացընեն, որ ի-
րենքալ անոնց հետը մէյսեղ մէկ ըլլան,
առ երկինքի ու երկրիս տէրը փառաւորէ
լու:

ԲԱՆ ԱՍԻՒՐԱԿԱՆ Ք

ՄԵկ մարդմը որ երբոր կըծնանի աշ-
խարբիս մէջ կըմոնէ, անոր կաթէն հացէն
ու ջրէն առէլի հարկաւոր է՝ աղէկ կըթու-
թի, թ թէրպէիք որ մնարդ ըսպի, թէ՞ որ
չնէ, մարդ՝ ըսած բառովը, իմաստունք
ինչ որօր կիմանան ու կըհասիրնաննէ:
ան առանց կըթունէն մասօղ մարդը՝ կեր-
պարանըուն միայն հարդու կընընանի, ու իւ-
րաւորէ մարդ չէ:

Աս կըթութիւն տալու համբան, շատ
մէնծ վարպետութիւն, ու շատ գժար վէ-
նահաւթմը՝ որ կարելի է դանըլիլ աշխար-
քիսութ, ու ամէն մէկ մարդու հարկաւ-
որու գիտարքու բան: Ու էն առաջ առ
կըթութիւն, առաջ առաջ կան պէտք էին գիտ-
ալ մայրէրը, որ առջի կաթին հետ սոր-
զըրնէն իրենց ծնած տղոցը, ետև հայրէ-
րը, ու ետքը վարպետները: ու առ ո՞ր շա-
փի որ հարկաւոր եր որ ըլլայ այսպէս,
ու որչափ ալ որ գժար զէնահամ էնէ, ան-
շափալ առէլի կըսեննէք, որ բոլոր աշ-
խարբիս վըբայ, ու իլլէ արևելեան դիէ-
ըլ, չիչ բանինը տեղ չլսէպիլի, բոլորը:

մին անհոգ առ բանիս վըբայ, ու որպէս
 թէ սիօ պարապ անպիտան բանմը: Ու
 ասոնցմէ պազին որ իրենց աղըցը վըբայ
 քիմը հոգ ընելով, կարդալ գլեւմիք սոր-
 պիկն, կմ սորվանը տանիէ, ու կրէպէն
 թէ իմաստութէ խելացիութէ կըթութէ
 ծայրը հասեր է իրենց զաւակը, ու իրենք
 անմուղ էնք, որ բոլորուն սուրաւէ, զէրէմ
 չն գիտէր ալիլէ մարդուապէս, թէ թնչ է
 իրենց պարապը: Աս ծնուաց պահաստէը
 տեղ լցըննելու համար, աս արեմանեան
 իշխանները, թագաւորները, կայսերքը,
 մէկ մէնծ հոգմը արտօրքը ունին: որ իւ-
 րենց սիրէլի գուկընները օրն իւրուն ի-
 մաստուն խելացի վարպետներու ձեռք
 պարտացնելին ետեւ, կուզեն որ բոլոր կ-
 ընենց ժողովուրդնալ այնպէս ընեն, ու չի-
 անհոգանան առ ամենահարկաւոր բանէն:

Ասոր համար ամէն քարզաք, ամէն տեղ
համարաբաններ, քոէճները, մնն դարա-
տուններ, զզոտի գպրատուններ, գեկիրու-
տէջ պիլէ մանէնը աղջիկներ սորվանը լու-
կըրթենու համար, բանալ կուտան, հոն
ընարած իմաստուն վարպետներ կընստե-
ցընեն: խարձմարձ չն նայիր, իրենց գան-
ձէն ողորմուն տէի կուտան, որ ասկէ մէնծ
ու ասկէ աւելի համայ չը ողորմութէն ալ
շիկնար աշխաքիս վէր ըլլալ: Ու շատ մէ-
ծայեններու հարւասուններ ալ իրենց կաս-
կին մէջ աս գպրոցներուն հոգի բաժին կը-
համենն, հազարաւոր սոկի եկաման կըկա-
յին, որուն կարուղը ի հանդերձեալ ոչիմէ
հասպարապատիկալ կառնեն: Ու պատէս
ընեւով կըթութները կըշատցնեն, քաղքը
ները կըշենցնեն, ու մէկ խօսքով, մարդ
ըսած բանըդ կըրպամացնեն:

Աս եղալիսայու մէջ՝ (թողունք մէկաւ
տէրութները) հիմա կան չ համարապան,
որուն մէջ ամէն բարձրագոյն կենցազ-
ուուր ուսումնեան, ինչպէս ֆիզիկամաթէ-
մաթիգական, բժշկական: ու օրէնսդիտա-
կան կըսորվցընեն, ու առ համարան-
ներէն վեր, այլ առաջ բան սորվելու գըպ-
րոց չիկայ: որոնց մէջը ես տէսիլի բան
ենսուն տարման մարդ, որ ամէն գպրոց
ներէն անցնելին ետեւ, աս գովոցիս մէջ
իր վերըն ուսուումը կըլմցընէ:

21 **Լիէսօ կայ, ուր տէսդր կըսորվցնեն՝**
թունարանութիւն, ալժէպրա, երկրաշափու-
թի, տրամաքանութիւն, բնական բարոցա-
կան, պատմութիւն հին ու նոր գարերու,
գեղեցկագիտութիւն: Փիլխափայութիւն,
գիմփականութիւն, բնական դատմութիւն,
ան:

անկաբանութիւն, սկզբունք իրաւաբանութեն. նաև զանազան աղքաց լեզուներ են:

Յ Ագտանէմեայ կայ ո որնց մէջ կըսոր վշնէն ամեն ազատական արուեստա գեղեց, կագործութեն, թ, նկարչութիւն, ընդհայ եցողութիւն, ճարտարապետութիւն, արձանագործութիւն, պատմապատմութիւն: ևն:

4 Դարցոց որմաց մէջը ամեն զինուն ըական ու պատերազմի վերաբերեալ ար ունեսաներ կայ նէ, կըսորլցնեն:

20 Քօէջէ կայ, որնց մէջը էն հարկաւոր ու պիտիվակսն գիտանալու բաները մէկ հաստրակ մարդումը՝ կըսորվցնեն, ինչու քերականութիւն, ճարտարապետութիւն, մաթէմաթիմիայի ու փիւստիայութեն սկըզբունքը, գեղեցիկարութիւն, պատուիրհանութիւն երեսու ու այլ բաններու:

Իսկ ճարտարապահական մենք ու պատիկ դպրոցներ որ բոլոր մէջին հարկաւոր առվարդուցածնին՝ փեք շատ էն, որ ո՞վ որ ուղիւ իր տղան կըսուսրէ հօն առանց մէկ խորժիմը. ուր որ տղան էն հարկաւոր բանները կըսորվցնեն: Ասոնցմէ զատ կան նաև մասնաւոր տեղեր վարդետներ, որ ութը տասր տղամը մասնաւոր կերպովմը կըսրթիւն, կըսորվցնեն: Ու աս ամեն ըսած կարդ կարդ դպրատառներուն վար պետները մէկիկ մէկրութեն, կամ քաջապին մնները տէրուն մարիկիւն, կնուր բեր գրերեն. որ չըլայց թէ պավլ անոփատան, անշահ տգէւաններ՝ իրնք վերներ վարպետի վարժապետի տեղ դրած, փարա քաշելու համար, իւլին այնիսիսի պատ ունաւոր աթուուի վար նատին, ուուտ տեղը մէծարքնին, ու օգուու այլէ ընելուն տեղ զայրենեաց, մէծագոյն ինպատ զին ընեն. Արօնց վրայ, ու աս ամեն ինքան հիմոյ ըսածներուն վրայ, առ մէկ զատ գրքինը մէջ, աեղի աեղը խօրոյ ճամբուլը՝ խօնիք հասկցըններ մէծ պատիկի, ու ամ մէնուն՝ աս ամենահարկաւոր գիտանալու իննուալու բանները:

Աւ որովհետեւ ինչպէս ըսինք, թէ տէ բութեր հօգ ունի, աչք ունի ժողովաւը գը կրթելու, մարդ ընելու համար. ասոր համար ուր տէզոր կըսուննէ թէ դպրոցը քիչ կուգայիս նոր մը տահաւ բանալ կուտայ, ու մեծամեծաց յորդորակ կուտայ անոր խարճին օգնելու, ու ան դպրոցը դպրդարեւու: Աւամի հիմայ միլան քաղեցն 16 միլ հեռու, քասանո ըսլած աեղը, որ մէջ զուարձալի սրտարակ տեղմինին, օդը հավանալ աղիկ (զերէմ աս հավային բան նալ միշ գիտելու ընելուն մէկն է) մէկ փառաւոր քուէճինը պատի բաննան: Ու հօն սիմիթ սրբլցնեն ամեն բանն առաջ, ու

ամէն բանէն էվելի, ինչպէս որ ալ պէտք է՝ բարյական կրթութիւն. ապո խէլքը միաքը լըցրմնեն բարի ու առաքինի իմաստ նոց խօսքերով ու սկզբունքներով. վար ժեցրնեն քրիստոնէական ու մարդավայել առաքինութիւններավ, արթնցընեն ու միտ վին բանան՝ զանազան իմաստուն եղած պատմութիւններով. սիրեցնեն աղց ուսման ետևէ ըլնիլը, միտ ծարվածիմը սիէն բարվածի բանի ու սորվելու հաւես ընելը. գիտին ըլնին իրենց սիրեց սուրաքը որ առ ունին աշխարքիս վրայ, առաջ նյ, ետքը իրենք իրենց, ետքը ընկերներուն՝ հայրեննեացը ու ամեն մարդու: Ու աս ըսները սորվեցնիլը ընաոր օր ըսի, շատ դժար՝ ու ամէն բաններու վեր գիտութիւննէն, որ աս սէմթի վարդեսները, կարգալով կարդալով իրենց ան գրքերը՝ որ աս բաներուս աղէկ ճամբան կըսորվցնեն, քեմիր խօսյը առերեն, ու գիտան: Ու պիտորալ սորվցնեն ան ուսմունքները՝ որ մէկ քաջուական մարդուոր է, որ կարդալ գրել, թօւաբանութիւն, երկրաշափութիւն բանստ աեղծութիւն, ճարտարապետութիւն, ընդհանութիւն. աշխարհագրութիւն, գեղեց կագրութիւն, քրանտիկերէն լեզու:

Տղոց տայիրը ամնէ ամիս, 37 լոշ է՝ ու տար գլխուն 40 զուշալ, մանրը մնւն խարձերու համար: Տղոցը ամէն որ վան ուտեկլինին, առվտանց խահվալը իրենց հաց ու հետը ստուդ, կամ հացով մի ջրի թիրթիթ. կէս օրը՝ հաց որ ըստեն, ապուր, ու երկու թապսիսաւ ու ըստ իրենքաւոր, ու ստափաց ու պահոց օրվանն իեօրէ, ու գինի. իրիկունը մէկ ապուր մը՝ ու թապտիմար կերակուր, պատու կամ պանիր, ու գինի: Մենք օրենսաւ քանիմը զննազան կերակուրներ տէկլի:

Այս գուէջը պատի բացիկ նյութերի գին աս տարիք: Գլուխ ու կառավար աս գուէջնին է՝ Կայէցանոս քաւլ քաղեցնուան վարպետներ որ մերութիւր ճանշալով ամէն մէկ կրդնէ անսնց վրայ:

Մէկ երեւելի գիտանիանմընաւ Ռույնօտ

անունով մէկ դպրոցը բայցա միան. աս

գալրատան մէջ 20 տղոյմէ աւելի չերը:

ներ, ու կըսորվցնէ աստից աղւոր գիր գրել

ու զանազան լեզուներ, ֆրանսէրէն, լա-

տիներէն, աղէկ իտալիէրէն. աշխարհագրու-

թիւ, առազելագիտառութիւն, թուշաբանու-

թիւ: Օրը եօթը սահամթ, (ինչպէս որ

գրէթէ ամեն գարատառուններու սովորու-

թիւն է) կըսորվցնէ իր աշխաբաններան՝

իրենց սորվելքը. 4 սահամթ առաւօսը

ինչպան կեսօր . կեսօրմաէ երկու սահմէէն ետև՝ Յ սահմաթ ալ . որ կրնէ Դ սահմաթ լընն : Ու որովհետեւ մասնաւոր դպրոց է , տէրութեւ իրեն բան ջլտար , ուստի տղոց մէն ինքը կառնէ ամիսը 60 ֆրանքի , որ կընէ ծո զնշ :

Օդոսոսոսի 14ին , կես գիշերէն երկու սահմաթ ետև անսան նարօւի քաղաքէն , որ մէկ մէնծ բոցավառ բորբոքած կրակէ գունար փրթաւ երկնքին հիւստային դիէն՝ գետնէն խելմբ բարձր . ու քաղաք դնաց գետի հարաւ . ու ընկաւ ծովուն մէջ : Անցած ասրիալ մէկ բաց այսպ գիշերը , կենէ գրեթէ երկնքին նոյն տեղերաց , երեցաւ մէկ այստէս կըլըր կրակէ գունար մը , որ երկնքին մէջ քաղակէն լառուցաւ հատաւ :

Ցուլիսի 31ին , հինկ ձկնորս , փօրդ մէլլինին դիէրը ճուկ բանն ինքէն , տեսան մէկ ճուկիր , որ մէկ մէնծ ու գեր մարդումը կընմանէր , երկու մէնքով կողերով ; ու փօրում . ամա ոտնիներուն տեղը՝ կեսէն վար մէկ պոշը միան ունէր . վանա փուլ կմ անոր նման բանիսը ինչպէս ձկնուր վայս կըլըր չեր երենար . միայն ձակ տին վասն ու ծուռչն վրան՝ մէկ փունչ մը . մաղ ունէր , ու աս մաղին երկայնուելը որչափ որ աս քիչ ատենվան՝ մէջը կըցան տերնել՝ մէկ խոռոշչը կար վկար :

Ու ինչպէս որ մաքրան հաստատեցին նէ ան ձկնորսները , իրենցմէն մէկ խոռոշին՝ կես մէկնիվ չափ հեռու երեցաւ , ու հինկ վայրկենիմը չափ կեցաւ ծովուն երեսը , դրուխով վեր տնկած անհարդին արագութեմը կըլուզար , որ խեղճ ձկնորսները շատ լախար :

Հետ մէկ տարակսիսմը չիկայ աս մարդաքանին երենաւուն վայս . որովհետեւ ան աեղի մէնծերը , դատաւորները՝ մէկ մէկէ զաս տուանձին հարցուցին հարցմշոկեցին աս ձկնորսները իրենց անսամին վայս , ու նույնուն ըսածը մէկմէկուն նանան ու համաձայն էր : Հետայ իրմայ քննին թէ մըրդէօք հին պատմիներուն ըսած յուշկապարինէմի ան , որ առափ դարուց պէս ը ծովու մէջ ծածկրփած կեցեր . եր . ու տնօսփ անհւան նաւարկօղներուն աս դարբրուս մէջ , որ ծովը գրեթէ մեցացած էն , հիշ մէկուն նըր կեցած , հիներուն հին ատենը , որ ծովը քիչ կը քաղաքին , անալ ահ ուժանով , անոնց շատ կերևնայ . եղեր որ անշափ երկար պատմութիներ ասոր վայս գրերէն զուրցերէն : Ու ամիմն կենդան պատմութին գրով երևելի հեղինակ .

Ներ աս բանիս համար , չին կրցեր հալուել թէ ծովալին մարդ՝ կարելի ըլլայ որ գովին : Զիմկուհիմայ աս երեցածը՝ ով որ ինչ կուղէ բսէ , կըհասաւատէ աս հնեւ բուն աւանդութելը . ամս մէկալ պատմութիւնները որ կըպատմեն՝ թէ երդելով կըթթրուեցնէ լըսովները տէ , կուգայ զանոնք կուտաէ . և այլ այստիսի առաջակա սեպված բանիքը՝ ասկէ եակ գիշերէ կըս տուգվի . բայց աս իրաւ է որ , աս մարդ գաձուկը որ երեցերէ հիմա , ձանմը ձունմը չ հանած :

Մէկ խելացի բանիքուն խալացի բաշնատեղծմի , մէկ վարպետ նուագերդութելի շներէ , որ իրենք՝ իրենց լեզուալ կըսեն՝ Անէդգո . ժամանակին վըրա . որուն մէջ շատ զարմունալի կերպովը կուղէ ցըննէլ ժամանակին աշնունութէ՝ ու որ շափ անդին բան ըլլալը . ու թէ անող կըրուտը , որչափ սուզ կընասի մէզի . որպէս հետա այնունիս սաստիկ մէնծ համար պէտի տանիք , անհօգութէ անի կորսնցընելու նուս համար :

Կահագերգութիւն .

Ճամանակին յինէն ըզկենաց իմոց՝ ինդրէ ըշհաշիւ , իմ պատմասինին՝ 'ի տալ ըզհաշիւ' լինդրի ժամանակ , Զի որ անհաշիւ՝ առ ոչինչ գրելով՝ կորոյս զշամանակ , Չեարդ կարիցէ՝ բզժամանակին՝ տալ զայդ մէծ հաշիւ :

Այլ ոչ յանձն առնուա ժամանակն երեւէ՝ յերկարել զայիւ , հնէ ի գէմն անեւալ՝ թէ հաշիւն ելիք՝ մերժեց զժամանակ . Եւ թէ շառներով զինէն ըշհաշիւ՝ մինչ եր ժամանակ , Ծնդ վայր է ինդրէ՝ ժամանակ 'ի տալ անլիկտ հաշիւ' :

Բամբ , զայրտ մէծ հաշիւ պահանջէ՝ այս մէծ ժամանակ , Եւ մըր ժամանակ՝ իցէ բաւական՝ առ այս մէծ հաշիւ .

Ուր ես անհաշիւ՝ անտես արտրեալ՝ թողի զժամանակ :

Աւալ զիս ճպնէ՝ ժամանակն աւալ՝ տագինափէ հաշիւ ,

Վհա մերանիմ՝ չոնիմ տալ հաշիւ՝ ըլլքէն ժամանակ .

Քանզի կորուսեալ՝ ժամանակն արի՝ անցեալ ըստ հաշիւ :